

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Dönemi Rus Dış Politikası Paradigmaları*

Paradigms of the Russian Foreign Policy in the Commonwealth of Independent States (CIS) Era

Giray Saynur DERMAN**

Öz

Bu çalışmada SSCB sonrası dönemde Rus Dış Politikasının paradigmatları incelenmiştir. Tarihi kökenlerinin de etkisiyle şekillenen ancak yenedünya düzeni içerisinde farklı karakterleriyle de incelenmeye değer bir konu olan Rus Dış Politikası, bazı temel paradigmatlara dayanmaktadır. Sadece Rusya ile dünyanın tanımlanamaması kadar Rusya'sız bir dünyanın da tanımlanamayacağı gerçeğinden hareketle özellikle son yirmi beş yıl içerisinde Rus Dış Politikasını etkileyen felsefeler, paradigmatlar, perspektifler ortaya konmaya çalışılmıştır. Yeltsin ve Putin Dönemleri olarak temelde iki başlık altında konu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: SSCB, Rus Dış Politikası, BDT, Rusya Federasyonu, Yeltsin, Putin

Abstract

In this study, the foreign policy of the Russian Federation in the post-USSR era is analyzed. Influenced by its historical roots, the foreign policy of Russian Federation, has also been a subject worth to be analyzed due to its different characteristic properties in the new global order and depends on some basic paradigms. Keeping in mind the fact that the global system would be incomplete without Russia, philosophies, paradigms and perspectives that influence the Russian Foreign Policy especially in the last twenty five years are revealed. The topic is examined mainly under two headings, the Yeltsin era and the Putin era.

Keywords: USSR, Russian Foreign Policy, CIS, Russian Federation, Yeltsin, Putin

Giriş

SSCB sonrası ya da BDT Dönemi Rus Dış Politika Paradigmatları, aslında SSCB'nin dağılmasından hemen sonra sürekli sorgulanmış ve *Yeni Dünya* düzeni içerisindeki Rusya formülüne edilmeye çalışılmıştır. Aslında herkesin merak ettiği bir soruydu bu. Acaba bugüne kadar bütünün yarısını temsil etmiş SSCB, mirasını ve misyonunu olduğu gibi Rusya'ya teslim edebilecek miydi? SSCB'den ayrılan yeni devletlerle Rusya'nın ilişkileri; Rusya ile ABD'nin, Avrupa'nın, çevre ülkelerin ilişkileri acaba nasıl bir çizgi takip edecekti.

* Makalenin Geliş Tarihi: 15.09.2016, Kabul Tarihi: 02.11.2016. Bu makale 12-14 Ekim 2016 tarihlerinde Bilecik'te düzenlenen "Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi"nde sunulan bildirinin yeniden düzenlenmiş şeklidir.

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-posta: saynur@sakarya.edu.tr

Görüş

Akademik
Bakış

283

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

Aslında Rus Dış Politikasının paradigmaları tartışılmadan önce diğer ülkelerin ve toplumların paradigmaları da analiz edilmelidir. Zira SSCB bazı paradigmalara algılanıyordu ve aslında herkes eski paradigmasınının hem vesa yetinden kurtulamıyor hem de bu eski paradigmaların kısa zaman içerisinde işlevini kaybedeceğini biliyordu.

SSCB sonrası dünya hem kendini yeniden tanımlamaya çalışıyor hem de yeni aktörleri, fırsat ve tehditleri anlamaya çalışıyordu. Güç dengelerinden ideolojik yaklaşımlara, ekonomik değerlendirmelerden sosyolojik realitelere, tehdit algılamalarından yeni mücadele alanlarına kadar birçok şey zemin ve şekil değiştirmiş ve tedirginlikle umut, mağlubiyetle zafer iç içe geçmişti. İşte tam da böyle bir ortamda Rusya, halkının yeni umutlarıyla bir anda kendini ortada buluvermiştir. SSCB coğrafyasındaki inanılmaz hızlı değişim adeta gözleri kör etmiştir.¹ Bir anda büyük cüssesiyle ortada kala kalmış olan Rusya'yı o dönemde tanımlamaya çalışan birçok yazar gerçeğin sadece bir kısmına dokunabilmiş ve bütünü de dokunduğu parçayla tanımlamaya çalışmıştır. Oysaki karşımızda bu kadar basitçe ele alınabilecek kadar yeknesak, tekdüze bir ülkeden fazlası bulunuyordu.

Rusya Federasyonu'nun Dış Politika Problematığı

SSCB'nin dağılmasını takip eden dönemde Rusya aslında temelde iki paradigma arasında kalmıştır. Bunlardan birincisi "eski kazanımların devam ettirilmesi", ikincisi de "mutlak doğru kabul edilen batılılaşma". Diğer bir deyişle devletin ve toplumun kaygıları farklıydı ve devlet "eski kazanımların devamı" ile daha çok ilgilenirken; halk ise "mutlak doğru" olan "batılılaşma" ve/veya modernleşme bağlamında hayaller kurmaktaydı. Bu gerçeklerle de bağdaşır bir şekilde Arbatov, Rus dış politikasını belirleyen etkenleri 1990'ların başında şöyle sıralamıştır: "Dağılıma, ekonomik ve toplumsal bunalım, önderlik sorunu ve uluslararası sistemdeki değişim."²

Dış politikanın başlangıçta hayati öncelikleri SSCB coğrafyasında istikrarın devam ettirilmesi, bu coğrafyada emperyalist hayallerin engellenmesi ve Sovyetler Birliği'nden kalan küresel ve bölgesel yükümlülüklerin mümkün olduğunca ifa edilmesi olmuştur. Ne var ki; bu değerlendirmeden de anlaşılacağı üzere esas vurgu "devletin bekası"na yani iç etkenleredir. Yeltsin döneminde yaşanan büyük dönüşümde devletin refleksi, toprak bütünlüğü ve egemenliğini korumak üzerine olmuş, büyük bedeller ödeyerek bu sağlanmıştır.³

Rusya Federasyonu'nun Dış Politika paradigmaları ele alınırken Rusya'yı

- 1 Fırat Purtaş, "Rusya'ya ve Rus Dış Politikasına Panoramik Bir Bakış," *Stratejik Analiz*, 84: 2007, s.22-29.
- 2 A.G. Arbatov, Russia's Foreign Policy Alternatives. *International Security* , 18/2: , 1993, s.7-8.
- 3 Paul, Marantz, "Russian Foreign Policy During Yeltsin's Second Term," *Communist and Post-Communist Studies*, 30/4: 1997, s.345-351.

Görüş

diğer birçok ülkeden ayıran özellikleri sıralamak faydalı olacaktır:

1. Büyük bir coğrafya
2. Nükleer Güç
3. Uzay Gücü
4. Büyük Askeri Potansiyel
5. Kalabalık bir nüfus
6. BM Güvenlik Konseyinde Daimi Üyelik ve veto hakkı
7. Enerji kaynakları
8. Jeopolitik konum

Bu özellikler daha da artırılabilir. Ancak karşımızda “Dış Politika Paradigmaları” önemsenmeye değer bir ülke bulunduğu kesindir. Rus Dış Politikasını etkileyen paradigma alanlarını, yukarıdaki kendine has özellikleri de dikkate alınarak şöyle sıralamak mümkündür:

1. Tarihi Paradigmalar (SSCB öncesi ve sonrası)
2. Dini Paradigmalar
3. Güç Mücadelesi Paradigmaları
4. Sosyoekonomik ve Kültürel Paradigmalar

Yukarıdaki paradigmlar aslında Petro sonrası Rusya’da hep etkili ola gelmiştir. 3’üncü Roma hayalinin ya da varsayımının olduğu bir yerde tarihi, dini ve Güç Mücadelesi paradigmları önemli olması bir rastlantı değildir. Sosyoekonomik ve kültürel paradigmlar da yine aynı bakış açısıyla yayımlıcılık bağlamında son derece önemlidir. Bu paradigmlar, daha da somuta indirgenerek konu daha da netleştirilebilir. Rusya’nın ılık denizlere iniş isteğinin⁴ güç mücadelesi ve tarihi paradigmlardan; Bolşevik Devrimi ve SSCB’nin dağılma sürecini Sosyoekonomik ve Kültürel Paradigmlardan; Osmanlı İmparatorluğu içinde kalan Ortodoksların hamiliği arzusunu Dini Paradigmlardan ayrı düşünmek pek mümkün görünmemektedir.

Yine günümüze dönüp baktığımızda da durumun pek farklı olmadığı görülecektir. SSCB sonrası dönemde olan bazı olaylar ve zikredilen paradigmlarla muhtemel bağlantılarının şu şekilde olabileceği değerlendirilmektedir:

1. Yeni (revize edilmiş)⁵ Avrasyacılık yaklaşımları---Tarihi ve Güç Mücadelesi Paradigmaları
2. 11 Eylül Sonrası İslamfobia---Dini Paradigmalar
3. Son dönemlerde artan Rus Milliyetçiliği---Kültürel ve Dini Paradigmalar
4. Gürcistan Savaşı---Tarihi ve Güç Mücadelesi Paradigmaları

4 M. S. Atak, *Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti*. Ankara 1964, s.21.

5 Utku Yapıcı, *Yeni Soğuk Savaş*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu, 2007, 47.

Görüş

Akademik
Bakış

285

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

5. Şangay İşbirliği Örgütü, Kollektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı---Güç Mücadelesi Paradigmaları

Elbetteki bu listeler daha da uzatılabilir. Bolşevik Devriminden sonraki kısa süreli idealist dönemi ve SSCB dağıldıktan sonraki yine kısa süreli “kayıtsız şartsız batılılaşma” eğilimi bir kenara bırakılacak olursa, Çar Petro’dan Putin’e kadar geçen sürede aslında belirtilen paradigmaların pek de değişmediği görülecektir. Bütün bu belirtilen konularla birlikte bu çalışmanın temelde BDT Dönemi Rus Dış Politika Paradigmaları olduğundan hareketle çalışmanın bundan sonraki bölümünde bahsedilen dönemde tez-antitez şeklinde ortaya çıkan iki temel aktör olan Yeltsin ve Putin ve iki paradigma üzerinden devam edilecektir: Atlantikçilik ve Yeni Avrasyacılık.⁶

BDT Dönemi Rus Dış Politikası’na Genel Bir Bakış

SSCB’in dağılması ile birlikte bir anda oluşan “jeopolitik boşluk”⁷ nedeniyle hem bölge ülkeleri hem dünyanın geri kalan bölümü hem de Rusya bir kararsızlık dönemi geçirmiştir. SSCB’nin dağılmasını müteakip Rusya’nın dış politikasını etkileyen temel konulardan biri uluslararası ortamdaki belirsizlik olmuştur.⁸ Bu belirsizlik döneminin, Soğuk Savaşın tek galibi tarafından tek başına şekillendirilmeye çalışılması ve yine aynı aktörün başat ülke olduğu NATO gibi platformların Rusya aleyhine genişleme politikaları Rusya’nın dış politikasını etkilemiştir.⁹ Yine 11 Eylül saldırısının ve hemen akabindeki ABD’nin açmış olduğu cepheler, Çeçenistan gibi iç sorunlar, bazı eski Sovyet Cumhuriyetlerinin Rusya karşıtı yaklaşımları da Rusya’nın dış politikasını etkilemiştir. Etnik çatışmalardan çevre sorunlarına, siyasal buhranlardan fundamentalist dini akımlara pek çok faktör bu coğrafyadaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum Rusya’nın dış politikasında yansımaları bulmaktadır.¹⁰

Doğu Avrupa ve Baltık devletleri askeri anlamda NATO’ya, ekonomik anlamda AB’ye, katılımlarını tamamlamışlar ve “tampon bölge” olmaktan çıkmışlardır. RF’nin bu sınır bölgelerinin yanı sıra bire bir ekonomik, siyasi çıkarlarının söz konusu olduğu güney Asya, Ortadoğu ve Güney Amerika gibi bölgelerdeki gelişmeler de dış politikasını doğrudan etkilemektedir.

Kuşkusuz Rusya’nın dış politikasını en çok etkileyen hususlardan biri de Rusya’nın iç dinamikleridir. Devlet yönetimi Yeltsin döneminde “oligarklar” ve “aile”nin elindedir. 26 Mart 2000’de yapılan seçimleri ilk turda aldığı % 53

6 Yapıcı.a.g.e., s.49.

7 Giray Saynur (Bozkurt) Derman, “Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan’da Kadife Devrimler”, *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 9 (Bahar 2006), s.151-167.

8 Faruk Sönmezoglu, *Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınlar, 2004, s.78..

9 Mesut Hakkı Çaşın ve Giray Saynur Derman, *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*, SRT Yay. Ankara 2016, s.376.

10 E. Tellal, “Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65-3., 2009, s. 191-192.

oyla kazanan Putin, önce vekaleten 5 Mayıs'ta da asaleten atanmıştır. 14 Mart 2004'teki seçimlerde ise oyların % 71.3'ünü alarak arkasındaki halkın desteğini arttırmıştır. Putin'le birlikte eski istihbarat ve askeri bürokrasisini anlatan "siloviki"¹¹ yönetiminden söz edilmeye başlanmıştır.¹²

Yeltsin Dönemi Rus Dış Politikası

Yeltsin Dönemini idealist bir dönem olarak karşımıza çıkarmaktadır. Batıcılık ideası bu sefer de Rusya ve Rus Halkını cezbetmeye başlamıştır. Özgürlükler, demokrasi, serbest piyasa ve dünya ile entegre olma gibi konular mutlaka bir kesimde heyecan dalgası uyandırmaktaydı. Çift başlı kartalın batıya bakanı daha umutlu ve kararlıydı bu kez. "Atlantikçilik" terimiyle ifade edilen bu batıcılık akımını savunanlar Rusya'nın Batı Avrupa Topluluğu'na mümkün olan en kısa zamanda katılmasını istemekteydi. Atlantikçilik felsefesini benimseyenler, Gorbaçov'un başlattığı "Yeni Düşünce" politikasını devam ettirmek isteyen demokratik fikirli bürokratlardı. Boris Kagarlitski bu bürokratları "Yeni Ruslar" diye adlandırdığı daha geniş bir sosyal tabakanın devlet içindeki uzantısı olarak görmüştür. Ona göre, yeni Ruslar pek de muteber kişiler değildirler. Yeni Ruslar doğdukları ülkenin adetlerine ve kültürünü hor görmekte olan bir gruptur.¹³

Yeltsin döneminde ön plana çıkan "Atlantikçiler" (Batıcılar) Rusya Federasyonu'nun Batı devleti olduğunu ve Rusya'nın gelişmesinin ancak Avrupa ile bir araya gelerek gerçekleşebileceğini savunmaktadır.¹⁴ Batıcı kanat, güvenlik sorunlarının kaynakların askeri harcamalara aktarılmasına sebep olduğunu ve bunun da ülkenin gelişmesini engellediğini savunmaktadır. Çatışmacı politikalardan vazgeçilmesini savunan atlantikçiler, Batıyla SSCB döneminde yaşanan çekişmelerin bolşevik ideolojiden kaynaklandığını ve bu ideolojinin ve yaklaşımın yıkıcı sonuçlarına dikkat çekmektedir. Batıcıların temel bakış açıları demokratikleşme, liberal düşünce, ideolojiden arınma, silahsızlanma, gelişmiş ekonomi ve istikrarlı siyasi/sosyal hayatla birlikte Batıyla eşit haklara sahip ortaklık olarak özetlenebilir.¹⁵ Bu görüşü savunanlar Batı'nın temel kuruluşları olan AB, NATO gibi organizasyonlara hızla dahil olmak gerekliliğini belirtmektedir.¹⁶

SSCB'nin dağılmasının ardından Rusya için SSCB coğrafyası hayati önem taşımıştır. SSCB'nin son günlerinde (8 Aralık 1991) önce Minsk'te,

11 Silovik, Силовик, Bir eski istihbarat ve askeri teşkilat mensubu, çoğu zaman KGB ve askeri subay veya diğer emniyet / savunma teşkilatlardan eğitimi görmüş olan Rus politikacılara denmektedir.

12 Tellal, *a.g.m.*, s.192.

13 Yapıcı, *a.g.e.*, s.67.

14 Dmitri Trenin,, "Russia Leaves the West," *Foreign Affairs*, 85/4: 2006, s.87-96.

15 A. A. Rannih, "Vneşnepalitiçeskiy Mehanizm Rassiskay Federatsii," *Vneşnaya Politika Rossiskay Federatsii, 1992-1999*, Moskova: Rosspen, 2000.: s.17.

16 A. N. Hekimoğlu, *Rusya'nın Dış Politikası*. Ankara Vadi Yayınları, 2007, s.35.

Görüş

Akademik
Bakış

287

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

daha sonra Almatı'da 21-22 Aralık'ta yapılan iki toplantı sonrasında ortaya çıkan "Bağımsız Devletler Topluluğu" (BDT), bu yapı içerisinde zorunlu ilişkileri sürdürmek için uygun bir platform olarak düşünülmüştür.¹⁷ İmzalanan Ortak Güvenlik Anlaşması'nı farklı konularda başkaları izlese de Yeltsin döneminde Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde ilişkilerin istenen düzeye gelmediği başlarken belirtilmelidir.

Rusya, 1993 yılında ortaya koyduğu "yakın çevre" (*near abroad*) politikasıyla¹⁸, SSCB coğrafyasını ekonomi ve güvenlik açılarından yaşamsal çıkar alanı ilan etmiştir.¹⁹ İlk dönemde Rus dış politikasının temel belgelerinden biri de Kasım 1993'te kabul edilen Askeri Doktrin olmuştur. "Karaganov Doktrini" adıyla bilinen bu belgeyle RF'nin nükleer silahlara ilk başvuran ülke olmayacağı ilkesi reddedilirken, RF ve BDT ülkelerinin güvenliğini sağlamak üzere gerektiğinde RF askerlerinin ülke dışında da konuşlanabileceği ilkesi kabul edilmiştir.²⁰

İlk zamanlarda birçok konuda olduğu gibi Bağımsız Devletler Topluluğu ile ilgili politikalar üzerine de yalnızca bir bakış açısı söz konusu olmamıştır.²¹ Bir grup BDT ile ilişkilerde geniş bir zamana yayılan iyileştirme isterken, bir başka grup ilişkilerin vakit kaybetmeksizin geliştirilmesini savunmuştur. "Geniş birleşmeciler" SSCB coğrafyası ile daha çok ilgilenirken, "dar birleşmeciler" Slav birliğini ön plana çıkarmışlardır. Bu farklı perspektiflerle birlikte, Rusya'nın BDT bölgesinde sadece askeri-siyasi varlığını sürdürmesini savunanlar ve eski SSCB coğrafyasını tamamen bırakarak istikametini tamamen batıya çevirmeyi destekleyenler de çıkmıştır.²²

Yeltsin Dönemine bakıldığında romantik ya da idealist olarak ifade edilebilecek "atlantikçilik" temel paradigmasıyla birlikte bazı reel olayların da dış politika yaklaşımlarını etkilediği söylenebilir. Ortaya çıkan olaylar bazen "batıçılık" fikrini desteklemiş bazen de bu tezin antitezini beslemiştir. Bu anlamda belirtilen dönemde Kafkasya'daki hareketlilik dikkat çekmiştir. Ermenistan-Azerbaycan arasındaki Karabağ çatışması, Gürcistan'daki Acara, Güney Osetya ve Abhazya gibi kadim problemler etkili olmuştur. SSCB Coğrafyasında yeni bir bölüşüm ve paylaşımın yaşandığı bu dönemde belki de problemsiz bir alan göstermek neredeyse imkansız gibidir. Güney Kafkasya'da ortaya çıkan ve yukarıda belirtilen konular dışında Ukrayna, Moldova, Baltık Cumhuriyetleri'nde de bir çok problem ortaya çıkmış ve bu problemler bu dönemde ve sonraki dö-

17 Martha Brill Olcott, "Central Asia'a Post-Empire Politics". *Orbis*, 1992, s.250.

18 Mesut Hakkı Çaşın ve Giray Saynur Derman, *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*, SRT Yay. Ankara 2016, s.112.

19 Mehmet Seyfettin Erol ve Amirbek Aidarbek, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Yakın Çevre ve Orta Asya" *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*, XIV/1 (Yaz 2014), s.155-178.

20 Tellal, *a.g.e.*, s.79.

21 M. Khroustalev, *Central Asia in Russia's Foreign Policy*. Moskova: Mgimo, 2004, s.89.

22 Tellal, *a.g.m.*, s.190.

nemde Rus Dış Politikasını etkilemiştir.²³

Rusya'daki istikrarın Amerika Birleşik Devletleri için büyük önem taşıdığı aşikardır. Amerika'ya doğrudan nükleer saldırı düzenleyebilecek tek devlet halen Rusya'dır. ABD'nin düşmanlarına kitlesel imha silahları sağlayabilecek (ya da bunu engelleyebilecek) güce sahiptir; BM Güvenlik Kurulu'nda veto oyu vardır; zengin enerji kaynaklarına sahiptir; Avrasya'da ABD'nin müttefiklerini (iyi ya da kötü) etkileyebilecek bölgesel bir güçtür.²⁴

Amerika Birleşik Devletleri'nin Rusya'nın sisteme eklenmesine verdiği destek Yeltsin'in ikinci başkanlık kampanyasında açıkça görülmüştür. Rusya'nın Kozirev döneminde izlediği Amerika yanlısı politika aslında Gorbaçov döneminin mirasıdır. Yürütülen ekonomi politikalarına destek ABD ve IMF başta olmak üzere Batı'dan sağlanmış, bu durum kaçınılmaz bir bağımlılık yaratmıştır. Ayrıca, Kominizm deneyimden çıkmış Ruslar ideolojik bağlardan kurtulmuşluğun verdiği rahatlıkla "Atlantikçiler"in izlediği bu politikayı destek vermiştir.

Atlantikçi ekolden Yeltsin'in sağ kolu Gennedi Burbulis 1991 yılının sonunda yeni dönemin dış politika anlayışını şu şekilde açıklamıştır: "Eski yetkililer Dünya'yı kapitalist ve sosyalist iki kampa bölmeye devam ettiler. Onlar hala Batılı modelden daha üstün bir komünist toplum kurma idealine inanıyorlar. Bu yaklaşım otomatik olarak yeni çelişki ve husumetler doğurur." Kozirev ise "Rusya'nın Batı'yla yepyeni ve gerilsiz bir ortaklık ve entegrasyon başlatacağını" vurgulamıştır. Yeltsin, Ocak 1992'de BM Güvenlik Konseyi'nde yapmış olduğu konuşmada şunların altını çizmiştir: "Rusya, ABD'yi ve diğer batı ülkelerini sadece ortak değil müttefik de kabul etmektedir". Yeltsin'e göre Rus dış politikasında artık demokrasi, insan hakları, özgürlükler, hukuk ve ahlaki değerlerin üstünlüğü hâkim olacaktı. Batılı devlet ve kuruluşlarla ilişkileri geliştirmeyi temel ilke edinen yeni batıcılara göre Rusya'nın yeni tehdidi güney'den gelen "Fundamentalizm"dir. Dolayısıyla bölgeyi tehdit eden güney ve doğudan gelebilecek tehditlere karşı Batıyla ortak bir savunma politikası geliştirilmelidir.²⁵

Borris Yeltsin ikinci kez RF Başkanı olarak seçildikten sonra ABD "Russia first" politikasını terk etmeye başlamıştır. Bu durum RF'de de yansımaları bulmuştur. Aynı yıl Dışişleri Bakanı olan Yevgeni Primakov'un "çok kutuplu uluslararası sistem"i öneren dış politikası "doktrin" biçiminde adlandırılmış ve dış politikada Avrasyacılar'ın hakim olduğu bir dönem yaşanmıştır. 1996 aynı zamanda ABD'nin "Kafkaslar ve Hazar bölgesini" "yaşamsal çıkar alanı" ilan ettiği yıldır.²⁶ Irak ve Yugoslavya konularındaki anlaşmazlıklar izlemiştir. Daha çok

23 Ian R. T. Bremmer, *New States New Politics*. Cambridge: Cambridge University Press., 1997, s.21.

24 M. Mcfaul, Reengaging Russia: a New Agenda. *Current History*, 103/675: 2004, s.307-312.

25 S. Sönmez "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi". *Akademik Bakış*, 2010, s.76-78.

26 S. E. Cornell, "Geopolitics and Strategic Alignments in the Caucasus and Central Asia". *Per-*

Görüş

Akademik
Bakış

289

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

kısa bir zaman önce dünyanın bir bölümü üzerinde doğrudan, dünyanın diğer kısmı üzerinde ise dolaylı etkisi olan Rusya'nın "batıcılık" akımıyla çapı doğal olmayan bir şekilde daraltılmıştır. Dikte eden bir ülke durumundan "maruz olan" ülke durumuna gelmek ister istemez bazı karşı grupları da harekete geçirmiştir. Burada unutulmaması gereken bir başka konu da Batının istenilen düzeyde bir refahı Rus halkına sağlayamamış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle "batıcılık" romantizmi "bir anda müreffeh olma" hayalini tetiklenmiştir. Bu hayal ise sabundan yılan bir baloncuk gibi biraz yüksemiş ancak hemen sonra patlamıştır.

Burada vurgulanması gereken diğer bir konu da; eski gücünü kaybeden ve adeta batıya el açar durumunda olan Rusya profilinin Rus halkı üzerinde yarattığı aşağılık kompleksidir. Zira bu dönemde mevcut gelişmelerin de etkisiyle bir milliyetçilik akımının ilk işaretleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Jirinovski ile bu akım siyasi bir platforma da taşınmıştır.²⁷ Bütün bu gelişmelerin ardından 1990'ların sonuna gelindiğinde RF'nin ABD'yle ilişkileri "stratejik ortaklık", "stratejik sabır" noktasına gelmiştir.²⁸

Putin'in Yeltsin'den Devraldığı Miras

25 Aralık 1991 sonrası, Mihail Gorbaçov'un görevinden istifa etmesinden sonra Rusya'nın tek yöneticisi olarak Boris Yeltsin kalmıştır. Rusya Federasyonu'nun ilk Devlet Başkanı statüsüne sahip olan Boris Yeltsin, yönetimde iki dönem süreyle başkanlık yapmıştır.²⁹

Boris Yeltsin, gerek iç gerek dış politikada "ABD'nin 200 yıllık demokrasi tecrübesini göz ardı edemeyiz" diyerek ülkesi için Batı modelini seçmiş ve bu model hayata geçirmeye başlamıştı. Ancak Yeltsin'in Rus halkını demokrasi ile tanıştırma süreci, Rusya Federasyonu içindeki cumhuriyetler konusundaki "soluyabileceğiniz kadar özgürlük soluyun" politikası, pazar ekonomisine geçiş çabaları ve özelleştirme süreci, her ne kadar Batı tarafından olumlu karşılanırsa da Rusya'da ters tepki yaratmıştır. Önce Çarlık rejimi, ardından da komünist iktidarın otoritesine baş eğen Ruslar bu yeniliklere hazır değildi. Nitekim Çeçenistan'ın bağımsızlık için mücadele başlatması, diğer cumhuriyetlerin daha fazla özgürlük ve hak istemesi, 1998 yılında büyük bir ekonomik krizin ortaya çıkması, iç ve dış borçların her geçen gün artması, Rusya'yı bir kez daha parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

İç sorunlarla boğuşan ve ekonomik kriz yaşayan Moskova, uluslararası arenadaki eski konumunu da neredeyse tamamen yitirmişti. Ancak, "tarih boyunca Ruslar birçok kez çöküş dönemi yaşamış, fakat hemen ardından esk

ceptions, 4/2: 1999, s.100-125.

27 Yaşar Onay, *Rusya ve Değişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2002, s.48.

28 Sherman W. Garnett, A Nation in Search of its Place. *Current History*, Cilt 98/630: 1999, s.327-332.

29 Çaşın ve Derman, *a.g.e.*, s.95.

ihtişamlarına kavuşmuşlardır” görüşünü benimseyenler bir kez daha haklı çıkmıştır. Yeltsin’den parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Rusya’yı devralan Putin, sekiz yıllık devlet başkanlığı sürecinde ülkeyi tekrar toparlamayı ve kendi deyişiyle, “Rusya’yı söz dinleyen değil, söz dinleten ülke” haline getirmeyi başarmıştır.

Putin Döneminde Rus Dış Politikasını Etkileyen İç Gelişmeler ve Dış Politika

Putin Rusya için öncelikle siyasal istikrarı simgelemiştir. Yeltsin’den sonra Putin RF’de istikrar sağlamıştır. Putin Çeçenistan’daki direnişi “aşırı güç” kullanarak da olsa çözmüş ve güvenlik açısından da istikrarın sembolü haline gelmiştir. Putin, izlediği aktif dış politika ve uluslararası kamuoyunda edindiği izlenim ile RF halklarının prestijini simgelemiştir. Putin’in gücünü gösteren diğer bir konu da; Yeltsin döneminde Başbakan olarak Çernomirdin, Primakov ile Dışişleri Bakanı Kozirev öne çıkarken, Putin döneminde Putin’in gölgesinde kalabilecek hiçbir kimse olmamış ne Kasyanov, Fradkov ikilisi, ne de İvanov, Lavrov ikilisi ön plana çıkabilmişlerdir. Rus Dış Politikasını etkileyen iki önemli faktörün de burada ayrıca ele alınması gerekmektedir: İlki askeri üretim kompleksidir ve Sovyet mirasıdır. SSCB’nin yıkılmasıyla üretim durma noktasına gelince etkinliği azalmış, teknoloji yenilenmesiyle birlikte ayakları üzerine kalkmıştır. İkincisi ise, akaryakıt enerji kompleksidir. Rusya’nın enerji potansiyeli (doğalgaz, petrol) özellikle kullanıcı ülkelerin bağımlılığı arttıkça ve birim fiyatları da yükseldikçe dış politikayı doğrudan etkilemeye başlamıştır.³⁰

Sovyet döneminin duygularını gizleyemeyen Yeltsin’in aksine, Putin önce Rusya diyerek Sovyet vatanseverliğini Rusya için geri getirmeye çabalamıştır. Bunu yaparken rasyonalist ve pragmatiktir: *“Her kim ki Sovyetler Birliği’nin çöküşünden dolayı üzülüyor, onun kalbi yoktur; her kim ki onu eski şekliyle canlandırmak istiyor, onun aklı yoktur.”* demiştir. 2000’lere geldiğinde RF’nin sanayiye dayalı ve teknoloji içeren tek ihracat malı silahtır. Bunun dışında, petrol ve doğal gaz gibi hammadde ihracı yapmaktaydı. Bu özelliğiyle RF, uluslararası ekonomik iş bölümünde bir üçüncü dünya ülkesi görünümünü vermiştir.³¹

Putin Dönemi Rus Dış Politikasını etkileyen diğer faktörler is aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Oligarkların etkisi³²
2. Anti-semitizm

30 Tellal, *a.g.m.*, s.190.

31 Tellal, *a.g.m.*, s.191.

32 Yeltsin’in ekonomik reformlarındaki özelleştirme faaliyetlerinin mimarı Anatoly Çubays idi. Ülkedeki geliştirme hareketlerine bağlı olarak Oligarklar/ Oligarşiler ortaya çıkmaya başlamıştır Bkz. Adamçik, *Vsemirneya İstoriya: Holodnaya Vayna Rospad SSSR (Всемирная История: Холодная Война. Распад СССР.* s.78.

Görüş

Akademik
Bakış

291

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

3. Ekonomik gelişme

4. Çeçenistan Zaferi

RF, SSCB'nin ardılı sıfatıyla bu dönemden gelen süreklilik güçlerinden etkilenirken, uluslararası sisteme eklenen yeni bir devlet olarak kabuk değiştirmiş ve büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşüm dış politikasına da yansımıştır. Dış politikayı tek başına devletlerin takip ettikleri politik seçenekler olarak tanımlamak eksiklik arz eder. Bu tespite göre, liderler de devletlerin dış politikalarında önemli bir rol üstlenirler. Günümüz Rus dış politikası için bu kural özellikle Vladimir Putin için farklı bir anlam taşımaktadır.

Vladimir Putin, 2000 yılında Devlet Başkanı olduktan sonra ilk işi olarak Rusya'nın parçalanma tehlikesini ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atmıştır. Bu noktada en önemli sorun Çeçenistan meselesiydi. Moskova açısından Çeçenistan'ın bağımsızlığı, Rusya'nın toprak kaybetmesinin yanı sıra, diğer federe cumhuriyetlerin de bağımsızlık taleplerini teşvik etme tehlikesi arz etmekteydi. Bu nedenle, Putin bir taraftan II. Çeçenistan Savaşı'nı başlatarak Çeçenlere boyun eğdirmek istemiş, diğer taraftan Rusya Federasyonu'nun genelinde merkezîyetçi politikalara yönelmiştir. Yeni bir idari taksimat oluşturmuştur. Daha önce hiyerarşik bir bölünme ile 89 bölgeye ayrılan Rusya Federasyonu, yeni bir kanunla yedi federal idari bölgeye bölünmüş³³ ve özerk cumhuriyetler bu federal idari bölgelere dâhil edilerek yetkileri sınırlandırılmıştır. Putin'in bu kararının nedenine bakılacak olursa, geniş bir coğrafyaya sahip olan Rusya Federasyonu'nu kontrolü altında tutmak ve oligarkların sermaye güçleri sayesinde vali veya federe cumhuriyetlerde devlet başkanı seçilmelerini engellemek gibi hususların da yer aldığı görülecektir.³⁴

Vladimir Putin ilk döneminde daha çok merkezîyetçi politika ve cumhuriyetlerin yetkilerinin sınırlandırılmasını öngören politikalar üzerinde dururken, ikinci döneminde halkın yaşam şartlarının geliştirilmesine yönelik pragmatik politikalar izlemiştir.

Rusya'nın en önemli sorunlarının başında nüfusunun hızla azalması yer almaktadır. Bunun için her doğum yapana para ödülü bile vermiştir. Sovyetler Birliği'nin yıkılışından itibaren Rusya'nın nüfusunda her geçen sene azalma görülmektedir. Doğum oranının düşük, ölüm oranının yüksek olması, aşırı içki tüketimi, AIDS ve benzeri hastalıkların hızla yayılması, hayat standartlarının düşük olması gibi nedenler Rusya'yı bu sorunla karşı karşıya getirmektedir. Nitekim çeşitli Rus ve uluslararası kuruluşların tahminlerine göre, önlem alınmadığı takdirde 148 milyonluk mevcut Rus nüfusu, 2050 yılında 100 milyona kadar gerileyebilecektir.

33 İlyas Kamalov, "Putin'in ardından Rusya" http://www.haber10.com/yazar/ilyas_kamalov/putinin_ardindan_rusya-24872, Erişim Tarihi 20.08.2016.

34 Mesut Çaşın ve Giray Saynur Derman, *a.g.e.*, s.574.

Zengin gaz ve petrol rezervlerine sahip olan Rusya, enerji kaynaklarından elde ettiği gelir sayesinde büyümüş ve daha güçlenmiştir. Böylece iç politika sorunları büyük ölçüde çözen ve dış borçlarını ödeyen Moskova, daha aktif bir dış politika izleme şansına da sahip olmuştur.³⁵

Putin'in dış politika yaklaşımı genel olarak; menfaate dayalı işbirliği ve medeni bir rekabetin olduğu çok kutuplu dünya düzeni içerisinde Rusya'nın küresel bir güç olması, bu konuda Avrupa ve ABD ile işbirliği yapılırken, rasyonel olarak Asya argümanının da sık sık kullanılması üzerine inşa edilmiştir.³⁶

Putin dönemi Dış Politika Doktrini'nde ise; ayrılıkçı hareketler ve terörizmin artışı, küreselleşen ekonomi içerisinde dışa bağımlılığın artması ve devlet egemenliğine karşı yeni aktörlerin ortaya çıkması önemli tehlikeler olarak algılanmış, bu tehlikelerin giderilmesi için hem Batı hem de Doğu ile işbirliği yapılarak dengeli bir dış politika izlenmesi, ekonomik çıkarların ülke dışında da savunulması öngörülmüştür. Putin'e göre küresel enerji; toplumsal ve ekonomik gelişimin en önemli itici gücünü oluşturmakta, küresel enerji sorunu, dünyadaki milyonlarca insanın refahını doğrudan etkilemektedir.³⁷

Sonuç

İki kutuplu sistemin ardından Rus Dış Politikasında Yeltsin ve Putin dönemlerini ele aldığımızda özellikle bu iki dönemi açıklayıp karşılaştırabilmek için dış politika üzerindeki etkenleri sıralamaya çalıştık.³⁸ Her iki dönemde de, bir yandan uluslararası sistemdeki dönüşüm/yapılanma (ve bu konudaki belirsizlik), öte yandan Sovyet sonrası devlet kurumlarını eski ideolojiden arınarak yeniden inşa çabası temel belirleyiciler olmuştur. Rus dış politikası değerlendirilirken tarihsel perspektif göz ardı edilmemelidir. Bin yıla yaklaşan bir devlet geleneğine sahip Rusya, güçlü yapısıyla dünya tarihinin son dört yüzyılına damgasını vurmuştur. Bu tarihi bakış açısıyla BDT Dönemi Rus Dış Politika Paradigmaları, devlet sistematğinde önemli yer tutmaktadır.

RF artık eskisi gibi süper güç konumunda değildir. Uluslararası sistemdeki gelişmeleri tek başına yönlendirme yetenek ve iradesine sahip bir güç değildir. Böyleyken RF'yi sadece bölgesel güç olarak nitelendirmek eksik ola-

35 Giray Saynur (Bozkurt) Derman, "Black Sea Regional Policies of Russia and the United States after September 11", in *Blue Black Sea: New Dimensions of History, Security, Politics, Strategy, Energy and Economy*, Edited by Giray Saynur Derman, Cambridge Scholars Publishing, 2013, s.243.

36 Cengiz Erişen, *RF'da Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Askeri Doktrinler*. Ankara: Phoneix Yayınları, 2004, s.89.

37 Vladimir Putin, *G-8 zirvesinde gündeme taşıyacağı konularla ilgili Rusya'nın Türkiye Büyükelçiliği resmi internet sayfasında yayımlanan makalesi*. Nisan 27, 2011 tarihinde www.turkey.mid.ru Büyükelçiliği resmi internet sayfasında yayımlanan makalesi, (çevrimiçi): <http://www.turkey.mid.ru/text_t122.html> adresinden alındı. 2 Mart 2006.

38 Giray Saynur (Bozkurt) Derman,, "ABD ve AB Ekseninde Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış", *21. Yüzyılda Rusya, AB ve Türkiye'den Yansımalar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Türkmen Kitabevi, İstanbul 2007, ss.65-92.

Görüş

Akademik
Bakış

293

Cilt 10
Sayı 19
Kış 2016

caktır. Hiç kuşkusuz RF önemli bir bölgesel güçtür; Ayrıca göz ardı edilemeyecek nükleer bir güçtür. Ancak yeni yüzyıl dünyasında ABD'yi nükleer anlamda tehdit edebilecek ya da ona karşı koyabilecek başka bir nükleer gücü yoktur. İmparatorluğa soyunan ABD'yi dengeleyen güçlerden biridir. Bu yalnızca nükleer alanda değil enerji gibi başka alanlarda da böyledir. Sahip olduğu ve denetimi altında tuttuğu enerji kaynaklarıyla dünya enerji fiyatlarını belirleyen devletlerden biridir. Benzer biçimde AB ülkeleri üzerinde aynı nedenlerle etkisi vardır. Ayrıca, dünyanın en büyük coğrafyasına sahip bu devletin birden fazla bölgede yer aldığı da göz ardı edilmemelidir. RF gibi büyük bir devlet söz konusu olduğunda "bölge"den değil, bölgelerden söz etmek gerekir. RF, Avrupa'da da, Kafkaslar'da da, Ortadoğu'da da, Uzakdoğu'da da bölgesel güçtür. Üstelik bu bölgelerden bazılarıyla SSCB içerisinde "kader ortaklığı" da söz konusudur. Bu niteliğiyle onu başka bir bölgesel güçle karşılaştırmak doğru olmayacaktır. Sahip olduğu enerji monopolü gücü göz ardı edilemeyecek düzeydedir. Daha da önemlisi Rusya bu gücünü en etkin bir silah olarak kullanmaktadır. Neo-Avrasyacılık yaklaşımını benimseyerek güvenlik anlamında da Batıya karşı Çin ve diğer yakın çevresindeki ülkelerle işbirliği yapmaktadır.

Sonuç olarak, SSCB'nin dağılmasının ardından geçen süre içinde bir nevi yapısal değişimi ve ardılı olan RF ilk dönemde sarsılmış, sonra özellikle Putin döneminde hızla toparlanma sürecine girmiştir. Uluslararası sistemin yeniden yapılandığı bu süreçte, bir yandan güvenlik kaygıları öte yandan emperyal geleneği RF'nin gelecekteki dış politikalarına da damgasını vuracaktır.

KAYNAKLAR

ADAMÇİK, V. V.(2002), *Vsemirnaya İstoriya: Holodnaya Voyna Raspad SSSR* (Всемирная История: Холодная Война. Распад СССР. Современный Мир). *Sovremenniy, Minsk*.

ARBATOV, Alexei G. (1993). "Russia's Foreign Policy Alternatives". *International Security* , 18/2: 5-43.

ATAK, M. Sadık (1964). *Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti*. Ankara.

BREMMER, Ian, R. T. (1997). *New States New Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

ÇAŞIN, Mesut Hakkı ve DERMAN, Giray Saynur (Bozkurt) (2016), *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*, SRT Yay. Ankara 2016.

CORNELL, S. E. (1999). "Geopolitics and Strategic Alignments in the Caucasus and Central Asia". *Perceptions* , 4/2: 100-125.

DERMAN, Giray Saynur (Bozkurt) (2013), "Black Sea Regional Policies of Russia and the United States after September 11", in *Blue Black Sea:New Dimensions of History, Security, Politics, Strategy, Energy and Economy*, Edited by Giray Saynur Derman, Cambridge Scholars Publishing, 2013, s.241-257.

- DERMAN, Giray Saynur (Bozkurt) (2007), "ABD ve AB Ekseninde Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış", *21. Yüzyılda Rusya, AB ve Türkiye'den Yansımalar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Türkmen Kitabevi, İstanbul, ss.65-92.
- DERMAN, Giray Saynur (Bozkurt) (2006), "Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da Kadife Devrimler". *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 9 (Bahar 2006), s.151-167.
- ERİŞEN, Cengiz (2004). *RF'da Ulusal Güvenlik Yaklaşımı ve Askeri Doktrinler*. ANKARA: Phoneix Yayınları.
- EROL, Mehmet Seyfettin ve AİDARBEK Amirbek "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Rusya'nın Dış Politikasında Yakın Çevre ve Orta Asya" Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, XIV/1 (Yaz 2014), s.155-178.*
- RANNİH, A. A. (2000), "Vneşnepolitičeskiy Mehanizm Rossiskay Federatsii," *Vnešnaya Politika Rossiskay Federatsii, 1992-1999*, Moskova: ROSSPEN: s.9-32.
- HEKİMOĞLU, Asem Nauşabay (2007). *Rusya'nın Dış Politikası*. Ankara: Vadi Yayınları.
- KAMALOV, İlyas. (2016), "Putin'in ardından Rusya" http://www.haber10.com/yazar/ilyas_kamalov/putinin_ardindan_rusya-24872, Erişim Tarihi 20.08.2016.
- KHROUSTALEV, Boris M. (1994). *Central Asia in Russia's Foreign Policy*. Moskova: MGİMO.
- MARANTZ, Paul (1997), "Russian Foreign Policy During Yeltsin's Second Term", *Communist and Post-Communist Studies*, 30/4: s.345-351.
- MCFAUL, Michael. (2004). "Re Engaging Russia: a New Agenda". *Current History*, 103/675: 306-312.
- OLCOTT, Martha Brill (1992). "Central Asia'a Post-Empire Politics". *Orbis*, 250-270.
- PURTAŞ, Fırat (2007), "Rusya'ya ve Rus Dış Politikasına Panoramik Bir Bakış," *Stratejik Analiz*, 84: s.22-29.
- ONAY, Yaşar (2002). *Rusya ve Değişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- PUTİN, Vladimir (2006, Mart 2). *G-8 zirvesinde gündeme taşıyacağı konularla ilgili Rusya'nın Türkiye Büyükelçiliği resmi internet sayfasında yayımlanan makalesi*. www.turkey.mid.ruBüyükelçiliği resmi internet sayfasında yayımlanan makalesi, (çevrimiçi): <http://www.turkey.mid.ru/text_t122.html> adresinden alındı. Erişim tarihi 27 Nisan 2007.
- SÖNMEZ, S. (2010). "Yeni Batıcılık ve Yeni Avrasyacılık Akımları Bağlamında Yeltsin Yönetimi'nin Doğu Batı Politikaları'nın Analizi". *Akademik Bakış*, 76-78.
- SÖNMEZOĞLU, Faruk (2004). *Türk Dış Politikasının Analizi*. İstanbul: Der Yayınları.
- TELLAL, Eren (2009). "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65-3., s.191-192.
- TRENİN, Dmitri (2006), "Russia Leaves the West," *Foreign Affairs*, 85/4: s. 87-96.
- GARNETT, Sherman W. (1999), "A Nation in Search of its Place". *Current History*, Cilt 98/630: 327-332.
- YAPICI, Utku (2007). *Yeni Soğuk Savaş*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.